

**9-11 сынып оқушыларына арналған жалпы білім беретін
пәндерден республикалық олимпиадасының АУДАНДЫҚ**

Пәні базағ тәлімі

Қазылар алқасының мүшелері (Тегі, аты, әкесінің аты, атағы, лауазымы)

1. Бүрпейісова Т. Е
2. Рахметжанова Б. К
3. Ахметова Т. Б

№	Аудан	Мектебі	Қатысушының тегі, аты	Сыныбы	Балл	Орны
1	Ақмолаі	Т. Байқитов мек	Сәлібек Айна	9	48	I
2	Ақмолаі	Э. Бөкеехан мекі	Ерлабы Марина	9	46	II
3	Ақмолаі	Э. Ерешков мект	Күміс Сүлейдік	9	42	II
4	Ақмолаі	Сарышолан мекі	Сәлібек Айна	9	41	III
5	Ақмолаі	Мамырбай мекі	Ержанқыя Арухан	9	40	III
6	Ақмолаі	Э. Балтабайұлы мекі	Ержанқыя Жансерек	9	39	III
7	Ақмолаі	Сарышолан мекі	Балтабаева Жанар	9	28	
8	Ақмолаі	Көксер ай мектеб	Жерей Мырас	9	27	
9	Ақмолаі	М. Кеңебаев мектеб	Маматова Зертан	9	27	
10	Ақмолаі	Н. Юдіров мектеб	Рахман Мерей	9	26	
11	Ақмолаі	Ф. Ақшүрек мекі	Юдіқарап Арухан	9	24	
12	Ақмолаі	М. Ержанов мекі	Ержанқыя Арухан	9	19	
13						
14						
15						
16						
17						
18						
19						
20						
21						
22						
23						

Қазылар алқасының төрағасы

1. Бүрпейісова Т. Е *Т. Е*

Қазылар алқасының мүшелері

2. Рахметжанова Б. К *Б. К*
3. Ахметова Т. Б *Т. Б*

**9-11 сынып оқушыларына арналған жалпы білім беретін
пәндерден республикалық олимпиадасының АУДАНДЫҚ**

Пәні қазақ тілі мен әдебиеті

Қазылар алқасының мүшелері (Тегі, аты, әкесінің аты, атағы, лауазымы)

Әуелісова Ғ.Е

1. Рахметжанова Баймақ Рашидовна
2. Ахметова Жотпан Бақытқарлықызы
3. _____

№	Аудан	Мектебі	Қатысушының тегі, аты	Сыныбы	Балл	Орны
1	Ақмола	А. Бөкейхан мект	Стамбедек Рымар	11	48	I
2	Ақмола	М. Кеңесбаев мект	Қулатқызы Әйсұл	11	46	II
3	Ақмола	Шәкешбай мект	Алимова Сағда	11	45	II
4	Ақмола	Трактор турк мект	Мұсатай Меруерт	11	41	III
5	Ақмола	Тасарал мект	Аман Құрай	11	38	III
6	Ақмола	Сарышатай мект	Молдыбек Нурдос	11	36	III
7	Ақмола	Қ. Нұрсәлімов мект	Ораз Қоркыс	11	21	
8	Ақмола					
9						
10						
11						
12						
13						
14						
15						
16						
17						
18						
19						
20						
21						
22						
23						

Қазылар алқасының төрағасы

1. Әуелісова Ғ.Е

Қазылар алқасының мүшелері

2. Рахметжанова Б.К

3. Ахметова М.Б

**9-11 сынып оқушыларына арналған жалпы білім беретін
пәндерден республикалық олимпиадасының АУДАНДЫҚ**

Пәні *Қазақ тілі мен әдебиеті*

Қазылар алқасының мүшелері (Тегі, аты, әкесінің аты, атағы, лауазымы)

1. *Жүлпейісова Т.С.*
2. *Рахметжанова Б.К.*
3. _____
4. _____
5. _____

№	Аудан	Мектебі	Қатысушының тегі, аты	Сыныбы	Балл	Орны
1	<i>Ақмола</i>	<i>Ж.Күрбанов мек.</i>	<i>Солтанбек Жұраш</i>	<i>10</i>	<i>27</i>	
2	<i>Ақмола</i>	<i>Ортадересін мек.</i>	<i>Мұсағалиев Димар</i>	<i>10</i>	<i>42</i>	<i>III</i>
3	<i>Ақмола</i>	<i>Шайырбай мект.</i>	<i>Жібас Әлмек</i>	<i>10</i>	<i>44</i>	<i>II</i>
4	<i>Ақмола</i>	<i>Сарышаған мек.</i>	<i>Сүлейдінова Ақпай</i>	<i>10</i>	<i>39</i>	<i>III</i>
5	<i>Ақмола</i>	<i>Тасорға мект.</i>	<i>Рахметбай Аяару</i>	<i>10</i>	<i>40</i>	<i>III</i>
6	<i>Ақмола</i>	<i>Сарышаған мек.</i>	<i>Ерболат Аманжол</i>	<i>10</i>	<i>26</i>	
7	<i>Ақмола</i>	<i>Бұқарбай мек.</i>	<i>Жұматалиев Ж.</i>	<i>10</i>	<i>46</i>	<i>I</i>
8						
9						
10						
11						
12						
13						
14						
15						
16						
17						
18						
19						
20						

Қазылар алқасының төрағасы

1. *Жүлпейісова Т.С.* *[Signature]*

Қазылар алқасының мүшелері

2. *Рахметжанова Б.К.* *[Signature]*
3. *Ахметова Р.Б.* *[Signature]*
4. _____
5. _____

2024-2025 оқу жылы бойынша 9-11 сынып оқушыларына арналған жалпы білім беретін пәндерден республикалық олимпиадасының АУДАНДЫҚ кезеңінің қазылар алқасының ШЕШІМІ:

Олимпиаданың аудандық кезеңіне 29 оқушы қатысты. Қазылар алқасы облыстық кезеңге келесі оқушыларды қатысуға ұсынады:

Пені: *Қазақ тілі мен әдебиеті*

№	Қатысушының аты, тегі	Аудан	Мектебі	Сыныбы	Бағл	Орын
1	<i>Аманжолқызы Қарағол</i>	<i>Ақмола</i>	<i>Қызылқай</i>	<i>10</i>	<i>46</i>	<i>I</i>
2	<i>Исаевбеке Әуешов</i>	<i>Ақмола</i>	<i>Абайқай</i>	<i>11</i>	<i>48</i>	<i>I</i>

Ескерту:

Өткізілген күні:

Қазылар алқасының төрағасы
Қазылар алқасының мүшелері

Аманжолқызы Қ.С.

Аманжолқызы Ә.А.

Аманжолқызы Ә.А.

Аманжолқызы Ә.А.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника | Парақ / Страница № 1

Ұлтқандылықтан жаралған ұлмыз (Б. Мамышұлының
азаматтық тұлғасы туралы)

Бауыржан Мамышұлы өте ұлтқандылықты сүйетін адам болған.
Бауыржан Мамышұлына қарап өмі, өміне ауға болады. Бауыржан
Мамышұлына қарап тек қана ұлтқандылықты байқап қана емес сонымен
қатар азаматтық тұлға ретінде байқауға болады. Бауыржан Мамышұлы
адамдарға ұлтқандылықты болуды үйретеді. Бауыржан Мамышұлы
кейінгі ұрпақтарға көптеген (к) адамдарға өмі баламындай азаматтық
тұлға болған. Бауыржан Мамышұлының қандай азамат екенін біріміз
білеміз.

Бауыржан Мамышұлы патриотизмді батыр болған. Себебі Бауыржан
Мамышұлы өзінің өмі үшін, жері үшін аянбай соғысқан. Өзінің өмін сақтап
қалу үшін жанн берген. Бауыржан Мамышұлы өзінің өмі, жерін сақтайтын
азаматтық тұлға болған. Бауыржан Мамышұлы сияқты ешкім бұндай
ерлік жасай алмайды, өмінің қалынан келе бермейтін іс. Ұлтқандылық болу,
патриотизмді тұлға болу әрбір адамның парызы. Ұлтқандылық әрбір адамның
бойындағы қасиет. Осы қасиеттерді, яғни ұлтқандылықты мен Бауыржан
Мамышұлының бойынан байқадым десе де болады. Себебі Бауыржан
Мамышұлы соғыста ұлтқандылықты көрсетті, өзінің батырға ер екенін
жамалыға көз жеткізді.

Бауыржан Мамышұлы нағыз азамат. Өйткені соғыстан батыра батырлық
көрсетсе, соған төзіп, шыдап, әрі қарай аянбай соғысқан. Сонымен бірге
батыр болып, өзінің өмі аман сау сақтап қалды. Біз осындай батыр мен
патриотизмді батырмен мағтанамыз. Бауыржан Мамышұлының көп ерлігі мен
пайдасы тиді. Біз осындай азаматтық тұлғадан өміне, ауға ауышымыз қажет.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 1

«Кенесары - Наурызбай» жырындағы көркемдік құралдардың қолданылу ерекшеліктері. Біріншіден, «Кенесары - Наурызбай» жырм. өте таңымал. Бұл жырды мектепте өтеміз, және ол шынымен қызық жыр. Оның ішінде кейіпкерлерді нағмы өздерінің мінездерімен бейнелейді. Кейбір жырларда кейіпкерлерді артта қалдырып, барлық уақытты ^{не} болып жатқан ситуацияныңға бөледі, немесе қай жерде, қандай мезгілде және қай уақытта іс-шым жасағанын бейнелейді. Олар барлық болып жатқан заттардың сипаттау үшін қайталанатын сөздер қолданады. Көркемдік құралдар арқылы оқып немесе тыңдап жатқан адамға сол кездердің қызықтығын, жағдайларын түсінуге көмек береді. Соның көмегімен біз жырлардың, шығармалардың мағынасын түсінеміз.

Менің ойымша көркемдік құралдар қатты маңызды, себебі жаңа айтқандай, оларсыз бізге берілген ақпаратты түсінуге қиын болады. Сонымен қатар, барлық атмосфераны түсінебей, ақпаратты басқаша қабылдай аламыз. Сондықтан көркемдік құралдарды қолдану маңызды деп ойлаймын. Олар шынымен көп көмек береді.

Кейбір авторлар қос сөздер мен дыбыстарды бейнелейді. Ол да көркемдік құралға жатады, оны «Кенесары - Наурызбай» жырында да қолданады, және олардың саны көп.

Эссе

Ұлтқандылықтан параллан ұлылық

Ұлтқандылық дегеніміз - елі мен ұлты үшін, тілі мен мәдениеті үшін, танын беру пәне адамның бәйбандығы ең маңызды қасиеттердің бірі. Оған дәлел: Бауырған Момышұлының ерлігі мен тұңғалық қасиеті. Момышұлы; Кенесары мен Қ. Жаурызбай танын алуға бағыда, ол теріде Кенесары мен Жаурызбай бейнесі ашып көрсетілген, пәне автор ұлт-танқандылық туралы айтқан. мағарда Жаурызбай батырдың тұркі елдері мен соғысуға пәне соғында пәнеуі. Осының бәрі ұлтқандылыққа пәнеуда. Қазіргі заманда ұлтқандылық қасиеті бар адамдар аз, момыш елім, халық бұрметтелетін, тілі мен дінін бәйбанд тұркілер, әрине қолға танырға машпайлық бірақ ондай адамдар қазіргі кезде көп. Бауырған Момышұлының момыш сөзінде „Ұлтқандылықтан параллан ұлылық“ - адамның тұңғалық туралы. Бауырған Момышұлының әрбір сөзінде бір ой пәнеуда, ол ұлтқандылық. Бауырған Момышұлы қолға халыққа көп тәрбиелі дүйексөздерін оқып пәнестар соған ынталануда. Бірақ көп пәнестар ұлы телефонда пәнестал, кітап оқымайда. Бірақ еліміздің отын шығарып тұркілер аз емес, еліміздің өркендеуіне ұлы қосуға алда ұлтқандылықтың бір белісі. Б. Момышұлы айтқандай „Тәртіпке бағынған бұй бәйбандыда“ тәртіп бәйбанд, халықта пәнеда бәйбанд ұлтқандылық сөзімі оқы бастайда. Сонда „Ұлтқандылықтан параллан ұлылық“ деген сөз бәйбанд айтпай-мәған. Сондықтан Б. Момышұлының сөздерін оқыға пәнеда берелің.

Ұлтшандықтың тап тарамақ ұны.

Тарихи тұлғалар тайын бірі білес, бірі білес. Ал Бауырман Момышұлы әр қазақ міндеті түрде білуі қажет. Бауырман Момышұлы қазақ халқының мақтанышы, ұлтшандықтың негізгі ерліктің символы. Оның дағдысы мен ерлігі ел маңында мұра сақталған. Ұлшан соғыс жылдарында бауырман тарихта алтын әріппен жазылған. Ол тек майдан дағдысында ғана емес, рухани өмірінде де оқ ерлігімен елге тапталған. Бүгінгі ұрпақ үшін оның өмірі молк - патты азаматтың үлгісі.

Мұның түбіндегі маңыста Бауырман Момышұлы көрсеткен ерлігі - бүгінгі әлемге қазақ сарбаздарының рухани тапталған. Сарбаздардың ақындығы мен тәуелсіздік жолындағы төрелігі үшін тарихта мұра мен қалады. Атамыздың «Оман үшін отқа түс - қызыл ізі» сөзі, сол кездегі қазақ шауымының оқ елі үшін тапталған да беруге дайын болғаны айқын әлемдегі. Бауырман атамыз «қазақ» деген атамызды әлемге тапты ұмыс, ұлкен сүбәсі ел үшін. Оның ойлап тапқан арнайы стратегиялары және оның дағдының арқасында қазақтар меніңдері еліміз, бұл мерімізге көп майдан жасады. Бауырман Момышұлы тайын көптеген шайқастар мен әлеумет маңысы. Ол оқ елінің тәуелсіздігі мен командир міндетіне өте жақын аңғарған ұмыс көре ерлігімен тапталған. Ол сүбәсі үшін ол «кезесі оқ елінің бауыры» атамыз аталған. Оқ елі маңында оқ, екінің бірінің қолымен келе бермейді.

Қорғаныс келе, Бауырман Момышұлы тарихта еліміз арқасында жаңа тарихи маңысы. Біздің міндетіміз, оқ елі атамыздай елімізге тапталған, патрыс бұл көмегімен ұрпаққа ол кісінің міндетімен тапталған болып келеді.

Қысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

1. "Ер елімі, ел еліде." - деген жамы сөзі, осы жауап таунытарларына арналған. Таунырман Молжық - қараң үмі алар күнге.

атысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница №1

„Кемесары-Наурызбай” жыршыдағы көркемдігім
құрағдардың тұтасын тұраш.

Кемесары-Наурызбай жыршыда өте көп қандағатом көркемдігім
құрағ менің ойыма Батыр сөзі. Аңе жырда Кемесары мен Наурызбай
дың тағы басқа Батырлардың қандай? Батырлық, ерлік, тағы да
бір-біріне жақын болған. Жырдың көркемдігім құрағдардың ерекшелік-
ері автордың мағұзаны бүкілі шығарманы мағұзат көркемдігім құрағдар
ерекше ұшыма мағұзат. Кемесары Наурызбайға қандай аға' болған.
Құрағдардың ішіндегі санын білген бәр екенің білгенде. Қайы Наурыз-
байдың қандай Батыр болғанын қандағы сарбаздардың ұшымын та
мағұзайтың білген.

Шешендік талғау және оқудағы айшықтау ике құбылы түрлері

Шешендік - қазақ халқының ежелден келе жатқан тіл өнері. Кез келген адамда бала бұршайтпн ерекше қашет. Ишпк, оторлмстарда күтрелен жерден сурақ келер болса, дереу сөзін астарым жауап қайтару. Бұл көбінесе айтпста кездеседі. Айтпс - көпшілік ел арасында, екі адамның сөз сайтпс. Қарсыластың сөзін ескере оторлп, ойдан сөзге ұйғас келтіре оторлп жауап қайтару. Сондай сөзге шешен білер, ұлп тұлғалар тарихшыларда көптеп кездеседі.

Шешен адам деп - сөзге ишүірпк, тіл байлыгы мол, едегі дау-далмайға аралысатын адамды айтпмыз. Білердіңде көп бөлігі шешен болған. Озақ дмел екі елдің арасындағы дауды екі ауыз сөзбен шешкен. қазақтың ұлп ұш бш бар емес пе? сол ұш бшдің төде бш
Төле бшдің:

Бір елдің баласы балша, көп елдің сақасы бол!

Бір елдің атасы балша, бар елдің данасы бол! - деген сөзі,

Атақты қалбасын Суртпн Ратушының Бала бшмен жалауықанды оқып: Сөз акасы не? Су акасы не? Мал акасы не? - деген сурастына,

Суртпн: Сөз акасы - Бұлақ, су акасы - Бұлақ, мал акасы - тұяқ - деп жауап қайтарыды. Мұндағы айшықтаушы құрал "акасы" деген сөз. Оның мағынасына келер болсақ, акасы деп - төресі, жалауысы деп айтқаны. Сондай астарым жауап қайтару өмірде көпті көпекпен, көптеген кітап оқып, оқып айта тоқолғаннан балада.

Қазірі таңда шешендік талғаудың қалғанына тіпті жоқтың қасы. Себебі, шешендік көбінесе дау-далмайды шешуде, айтпстарда қалғандығандықтан. Дәуді шешетін арнайы сот бшлігі бар, ал айтпс сайтпстар күзінде көптеп кездеспейді. Бірақ шешендік ешқашанда артпқ етпейді,

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

керісінше сәлт-дәстүрімізді сақтап қалуға үлкен септілік тигізеді. Ал ол атада балаға, ана сүтімен, апа тілімен, сәлт-дәстүрімен дариди. Менің айтқым келгені, балаға бір мезгіл ұл шешек тұқымалардың кітаптарын оқытып, мағлұм алу, ұл тұқымаларды жетілту. Сонда бала өзге пайдаланумен айналыса, балашақта сәлт-дәстүрімізді дүркіртейтін азамат бағамы өседі.

(Мешендік толмау және ондағы айыныпталу және құбылту түрлері.

Мешендік толмаудың үш түрі бар: дау толмау).

Ғытжандылықтан жараланған ұлошық.

Бауыржан Мамашұлының азаматтық тұжырасы туралы. Ғ.Мамашұлы бұл тұжығана біз Тесейге түсірі болмағыз жаздық. Сол уақытта Тесей, қазақтарға құл етіп, оларға адам көрмей, қазақ халқынан қысқа жерлеріне басқа ұлт мемлекетінен келген адамдарға қоныстаырып, қазақ азаматына өз жеріне баруға тыйым салған. Қазақтарды жұмысқа салып адам құрып көрмей және де қазақ халқына майдағы жіберіп оларға соғыстың айрына қайып өлімі жіберген. Біздің жағдайымызды күнде айтып отырып, қазақ халқына айтқан қалдырып, жұмыстарға салған. Қазақтардың түрлі Тесей адамдары бақырған, біздің жердегі кен орындарымыз бәрі Тесей халқына өзіне түсірі қонып, өздері сатыған. Біздің жерімізді өздеріне бақып алып, сол жерге орыстарға, украин, түрік адамдарын жіберген. Жерде қазақ халқы (сикашар) сол кезі күш жазара білім алуға болмаған. Қазақтардың сауаттан алынамай қаламай оларға білім тиісті түрде берілмей. Қазақ жерінде қазақтар азып, басқа мақта ұлт өкілдері көп көшіп келген. Қазақтар қорықпай немесе көшуді жөн көрген (Тесейден соғылған соғысқа кө) және кен немесе басқара соғыстарға көбінесе қазақтар қатысқан. Бұл жартысы соғыстан аман-есен қайтып келген, ал қайтып келгендер аур жаралатпен келген. Қазақ халқына мақта жұмысқа салған. Оларға орыстарға жұмыс еткізіп азаматтарын бір мезгіл, соғыс кезі жіберген жұмыс істеуге мүмкін болма. Себебі 16 дан алған әрбір қазақ халқындағы емізді майдағы алып кеткен. Қазақтардың өмірі (соза) қатты қиын болды. Тиморишаның кезінде де халқы аман қорықпай жатты, бұл қазақтар айлаған ешкім жоқ.

Енді Бауыржан Мамашұлының азаматтық тұжығанаға келсек, Мамашұлы бұл толмауға Тесейге бақынып болмағыз.

жазған. Төсей қазақтардың көзін байлап ұстап отырды. Оларға ештеңе айтпауға тырықта. Төсей Байтұрсынұлы, Ыбырай тілшілерін және де басқа тұлғалар қазақтардың көзін ашып, сауатты алуға ұмтылды. Ыбырай тілшілерін қазақ балаларына арнап мектеп ашты, кітап жазды. Төсей Байтұрсынұлыда кітап жазды, балаларға оқытқала келді. Біраз кезек үкіметі бұған қарсы болды. Төсей Байтұрсынұлы қолында алып біраз жолдан өткен соң шотал кітапханасына үшін тарапта тұрғанда қалада. Ыбырайұлы да балаларға оқытуға мен берген жол, оны қалауға алып шотал соң жер ауыртпай жіберді. Жерге басқа кіші тұлғалары, кезек үкіметіне қарсы шоталдарды жария, түркі релен сияқты заңдарға жіберді. Сол жерде қазақ халқының қинап, тегін жұмысқа салып, сол жерде қиналып өлгендер көп. Иі ақын, жазушы, кіші тұлғалардың жолдарын, жіелдерін тілшіге жіберіп, жұмысқа салып, қинаған. Біразда Ыбырайлар кешіріліп, оларды (бас) бағамдан соған қарамастан М. Мұхамбетов, М. Дулатов, Т. Байтұрсынұлы және де басқа тұлғалар ату жазаларға кесілген.

Бәуірмен Момышыұлы мағамға барған сол тұрала кітап жазды, өз өмірін сипаттаған, соған не болғаны, қазақтардың өмірі тұрала кітап бетіне түсіріп. Қазақтар мағамдан айтқан. Қазақтардың ағам-шоталары шоталарды, Төсейде қазақ халқына өздерін қорып, рухы өмір сүрізбегенін бағамдан. Соған қаншама батыр қазақтардың тәуелсіздігі үшін күресіп, сонында өз жерімізді, өз елімізді, бағамданғанда, еркіндікті, тілімізді қайтарған алуғыз, сол үшін Т. Момышыұлы және де басқа батырларға алауымыз шексіз. Сіздердің арқаларымыз еркін бағамданғандамыз, өз тіліміз, тұлғамыз бар, өзімізді өзіміз тәуелдіміз. Ата-бабаларымыз бізге бұл тәуелділікті алып беру үшін өз өмірлерін құрбан еткен, сонымен тәуелділігімізді сағамдан қалауға тырысайық.

Катысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

3. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі (Қ. Мыңбаевтың оқылатын тәртібі туралы)
 Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады, бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады.

Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады.

Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады. Ұлттық деңгейдегі мәдениет күресі бұл ұлттық деңгейдегі мәдениет күресінің бір түрі болып табылады.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 1

Ұлт жандылығымнан жаралған ұлымыз.

Ұлт манды деп. Біз, өзіміз, ұлты мен дәстүрін сақтамайтын, атын елім үшін. Отан үшін. Бәрі. Беретін батырларды айтамыз. Балт - дәстүр, мен ана тіліміз. Қазақ тілін дәріптейтін. адамдар. Оны әрі қарай дамытуға көптеген үлес қосады. Қазақтың батырларына елді жерді қорғаймыз деп тер төкті. Оның бәрі болашақтың басқа мемлекетке тәуелді болмай, еркіндікке өмір сүреін дегені. Соныс кезінде талай адам жаза тапты. Адамдардың болашаққа деген көз-қарамы шарғын болды. Бірақ біз дәзір болашақтың көрінісін ойлап отырмыз?! Иә, себебі біз тәуелсіз Қазақстанда өмір сүріп тұрмыз. Қазірде. Қазақ жері қазба байлығы тартып бай жерге. Сол қазба байлығы тартып өңдел. қолдансақ елімізді жетістікке жеткізудің мүмкіндігіміз.

Ұлт манды батыр адамдардың бірі - Бауыржан Момышұлы. Бауыржан Момышұлы соныс кезінде өзінің ерен ерліктерімен халық көзіне түскен. Жатандық пен өрен өшпегі, бәйсақтық қасиетімен елді алға тартты. Бауыржан Момышұлы "жаның қаһарман" атаны алған. Және де ол батыр ретінде тоқсан екі жазушы ретінде де танылған. Оның "Ұшқан ұя" "Артыңда Маеква", "3.6 атқыштар дивизиясы" т.б. шығармалары бар. Ұшқан ұя шығармасында өзінің балалық шағы туралы айтып, ол Артыңда Маеква шығармасында соныс уақытты сипаттаған. Бауыржан шығармаларына көбінесе соныс уақытты сипаттап жазған. Ол өділетсіздікті көп көрген екен. Тек жаны жақ байының бағынның өмір сүрген. Бірақ ол қатаң болғанымен өте мейірімді болған.

Мен бір айта көтер батырлық Махамбет Әбішевтің ол. Ұ. Исаевтің. Шайман ұлы бастаған ұлт - азаттық көтерілісіне қатысқан жандарымыз. Қазақ жеріне жаны ашты. Азаттық үшін көтеріліске шыққан батырлар. М. Шоқановті айтар көпке. Ұлттың тұтастығын ұстауға зор үлес қосқан. Қазақ жерін. Ресей, Өзбек, жерлеріне баруға зарын шықты. Адралық шығармалар жасаудан бас тартқан.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

Айта берсек елдіу ұлқиятпен тұлқастыңи ұстауға көп адам ұмсауға
Қазіргі тауада ұлтшндар көп деп ойлаймын.

"Үлгі жинақталған жарықтан ұялы"

Бауыржан Мамашұлы - бағдарға, қайратта адам. Бауыржан ағалық ұлы Отан
сөзінде негізін келіп бағдарларға Әр. А. Мамашұлы, Хидаят, Әле солға бағдарлар-
мен Әр. А. Мамашұлы сөзінде. Бауыржан Мамашұлы тек ұлы бағдар ғана
емес, жазушы бағдар. Сөзге кеңірек ағалық жазбаларға, әрбір бағдармен өткен
маңыстарға қалай бағдарға мүлдем отырмай. Бауыржан Мамашұлы ұлымен
адам. Сөзді, әр енді ағалықтан ұлы Рамистік Қырыммен сөзінде. Әле,
елер Рамистік Қырымге КСРО-ны өзге бағдарларға аға, жазушы Кеңесті
ғана емес, КСРО құрамында отыр егерлі жазбаларға мүлдем бағдар еді.
Сол есімді Ұлы Отан сөзінде қатысушы жазбаларға мүлдем
кемек немесе мүлдем емес жазбаларға адам қатысты. Сол сөзінде кері
бағдарларға қатысушы. Бұл сөзге II дүниежүзілік сөзінде келіп бағдар. Әр
кемек 4-5 нәтиже сөзінде. Бұл сөзінде Әр есімді бағдар еді Рамистік
Қырымге. Қырымге отыра бағдармен сөз, отыра бағдар кеңестімен
және егерлі сөзінде бағдар. А егерлі Әр егерлі емес адам жазбалар,
егерліне жазбалар адаммен сөзінде. Бұл ағалық сөзге Әр егерлі жазбаларға.
Тұтас Әр Кеңесті, Еуропы бағдар, Мәтінге Әле егерлі, Әр егерлі Әле жазбалар
ең Әр егерлі сөзінде бағдар. Америка бұл сөзінде қатысушыға келіп жазбалар?
ең тек сөзінде жазбалар жазбаларға Әр сөз бағдар. Америка II дүние-
жүзілік сөзінде Әр жазбаларға адам. Америка немесе, бағдар жазбалар.
II дүниежүзілік сөзінде ағалықтан келіп жазбаларға ұлымен егерлі
және сөзінде бағдар. Жазбаларға жазбаларға немесе үлкен еді. ағалық жазбаларға
кемектен, Әр егерлі Қырымге. Сөзді, Қырымге сөзінде сөзінде бағдарға ретінде
бағдармен, Әр егерлі жазбаларға Әр егерлі көмектен. Қырымге ағалық Ағалықтан
кемектен сөзінде. Бірақ II дүниежүзілік сөзінде ағалықтан келіп, Әр егерлі жазбаларға
және, Қырымге ең бағдар. Әр бағдармен КСРО, ағалық бағдар Америка,
бағдар ағалық бағдармен. Бұл ағалық II дүниежүзілік сөзінде. Әр егерлі ең

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

төңірегіндегі арасық, бауыржан Момышұлы жиналған әмбебап қолдау
мен баға біткен. Бауыржан Момышұлы өз әңгімесін
қалайша жазды, оны "Жиналған" және "Бауыржанмен
жиналған" және, әрбір жиналған өмірі қызықтырақ жазды. Аталмыш 97
жиналған қайтас біткен бағалауға қатырады. Оны біткен
ақпаратпен бір ақпаратқа арнайы өрден мен мақаласын
берді. Оны біткен мені көптеп, жүргізуге мақаласын қатаң
ақар жара. Бір адам мені көп, кейбірлері күлген біткен көп.
Кейін жиналған Қызылмен біткен мен, ақ біткенің өрдені біткен. Бір
біткендері ~~мен~~ ~~мен~~ қалайша жазды жазды. Бір қалай өз мақаласын
мен қалай жазды біткен. Бұл әрбір менің мақаласын "Жиналғанмен
жиналған" ұланы. Бір адамға өз менің, біткенмен менің
жиналған менің. Қалай біткен біткенің жиналған мен мен өздері
өрден біткен. Біткен көрдімен біткен біткен жиналған мен, біткенде
біткенмен жиналған. II дүниежүзілік біткен ақпаратпен біткенмен
менің БҰҰ (Біткен Жиналған менің) біткен біткен менің жиналған. А
жиналған жиналған өрденің өрденің.

„Кенесары - Наурызбай” мұрағатын көркемдігіміз құрамындағы қолданғы ерекшеліктері.

„Кенесары - Наурызбай” мұрағаты біз батырларымыздың ұлттық үміт көптеген еңбек, тер төккенін ашық байқаймыз. Бізге олардың қолдай ақбай тер төккендігі, ернурек болғандығы бізге осы бір мұрағатпен жетіп отыр. Мәке осы мұрағатта біз олардың ісін жай сөзбен келесе оқып қана қоймай олардың таны да көркемдігіміз құрамында мен айқын көрсетіліп, жазылған байқауға болады.

Ақынның хатты өлмейді, батырдың аты өлмейді дегендей біз осы мақаланың терең ойына мән берсек, біз қазірде батырларымыздың қайтпас қайсарлығымен істелен істерін ақынның көркемдігі, жерінен жазған жар шынау-тарын оқып отырып біле аламыз. Көркемдігіміз құрамында рин кешіктен қолданды? Әйткені біздің ақындығымыз батырлардың тұңғасын, бейнесін жарқын, етіп және біз оны оқығанда өзіміз сол жерде болып өзіндер мен рухты сезініміз деп. Ақындығымыз ырысман батырларымыздың масқан жазып қасиеттері мен ернуректік қасиеттерін кітапта көркемдігі жазудан пайдаланған. Батырлар тұрған мұрағаттарда көз сәуір болсақ біз, әрбір батырдың есіне деген үйкен сүйсінеміз деп пен тарихымыз сезіміз. Ақынның сол батырларға деген үйкен сенімділігін айқын байқаймыз. Көркемдігіміз құрамында қолданғы ерекшеліктері мен ұйып жарларда батырлардың тұңғасын барынша ашық және өзін деген сенімділіктің барын көздіреміз. Осы мұрағатпен танығанда мен осы бір ақынның жеткізгісі келген батыр тұңғасын еште-

те аламын. Онда қорғаныштан әр көркемдегіш құрам сол
сәттегі бір мезгіл секілді. Біз солар арқылы батырлардың
дүң өткендері туралы біле аламыз. Бір матчтың көркемде-
гіш құрамдар қорғаныштан неге адамдарға рух пен нәсір
сыйлайды. Сол жұмысқа оқитын адамдар өздеріне сенімді-
лік орнатып ала қарай қарап мәселе бастайды. Бұл
дегеніміз адамдардың жұмыс матчтың қайта ойын дауы-
тып немесе ойын қайта шығару десе болады. Адамдар
дәл өздеріне сенуге, ешқашан қорықпай ала жұмыс керектігі
(керек) қажет, соған жететін бала ол сенімділіктің айқын
бейнесі болып қалады. Мәке өз елімізге қурап ету, сол біт-
кеп тілден ешқандай ауыспайтын қажет. Олардың ерекше-
ліктері мен үшін осындай. Жұмыс өзіңдегі әр жұмыс
мен сапаны қарайтын болсақ, олар өте мұқият,
шынайы көңіл мен, ащы шыңдықты бейнелейді. Ақын-
дардың жұмыс ешқашан ол шыңдықты насирмай айта ал-
мағанда, кітаптарға көркемдегіш құрамдармен жеткізін
отыратын тұтып.

Менің қорғанышым бойынша, мен жұмыс толғаулар
мен оқушылардың жұмыстарын көп оқитамын. Мәке менің
бір байқағаным оқушылардың сол заманғы ащы күресіміз
айқын бейнесін бізге, бізден кейінгі ұрпаққа білу үшін, еркін
болу үшін қалдырған. Батырлардың қанынаша жылдар
айыар өткізіп күресіп неге біз үшін кейінгі ұрпақ
біз секілді қызығымыз көрмесін деп неге қорғанып тіп-
тен өздерінің жаны тіпті кетер болса да сақина дей-
ін барған болған. Біз оларды ешқашан ұмытпай, жұмыс
есте сақтауымыз қажет.

Азаматтақ тұрға.

Бауыржан-қайталанбас тұрға. Оның ойы, ісі, сөзі, нәпаз қазақтың рұсани бейнесі - дейді Ғабит Мүсірепов.

Тасында Бауыржан Момишұлы қазақ халқының мұңы, бейнесі, болашақ санамы. Бауыржан Момишұлының жасаған ерліктері, батырлығы әр қазаққа, үмі болатын сөзсіз. Қазіргі жастардың көбі, сондай батырдан, ұлымын келеді. Бауыржан Момишұлының, ұлтқандылығы, ертірек тілігі, қайсар мінезі, және адами қасиеттері көп адамға үмі бола біледі, және тәрбиеге негізделеді. Бауыржан Момишұлының әрбір ойы, әрбір ісі, әрбір сөзі, қазаққа мықта рұс береді. Батырдың ұлы бейнесі, қазақтың рұсани бейнесі деп, бекер айтылмайтын. Себебі: Батыр өзінің адами қасиеттерімен, ғана емес, сондай-ақ елге берген мәдени мұрасымен де ерекше арыс аман. Бауыржанның әкесі Момиш, Бауыржанды кішкентай кезінен бастап, жақсы жаққа тәрбиелеп отырған. Ұлтшыл болуым, санамы, жақсы жақта, болуым, әрқашан ұлттың салтып отырған. Соны естіп өскен, Бауыржан күні-бүгінге дейін ел аузында. "Ұдан не көрсек, ұлханда соны ілесің" деп текке айтылмайтын. Бауыржан Момишұлы да, да солай, әкесі беріп келген тәрбиені, бойына, сіңіріп, халыққа қозмет етіп, жаудың бетін қайтарып, өзгелерге де үмілі, тарихи тұрға болап ұлы берді. Бауыржан Момишұлы өз ұлтын жақсы көрді, Отаны үшін отқа да, суға да, түсті. Себебі: Бауыржан

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

Мамышұлының түреліне сондай бір ерекше қасиет, біткен еді. Көптеген тұрғырда, Бауыржан Мамышұлының ұлтжандылығын, сөз етеді. Ұлтжандылықтан жаралан ұрпақ әлі де ой санамыз да. Бауыржан Мамышұлының азаматтық тұрғысы, қазақтың рухани бейнесі, ретінде мәңгілік қазақ өміріміздің жүрегінде қалады. Менің көзқарасым бойынша Бауыржан Мамышұлы ешқашан қайталанбас, тұрға. Оның адамға берер мән-мағыналы тәрбиесі, көп адамды тузу жолы салып, тақсап тақса, тете-леп отырған. Тек ғана оны қабылдау, адамның өзіне байланысты, яғни ой-санасына байланысты. Құрылымдылай, келсек Бауыржан Мамышұлының азаматтық тұрғысы, ұлтжандылықта қазақ өміріміз ерекше болып қалады. Қазіргі және бүгінгі тұрғылардың өзі Бауыржан Мамышұлы ерекше бір бейнелерге теңейді, мысалы: арыстайдай-айбатты деп мінезін, ерімін, теңеген. Қазіргі жастарға айтарымыз: Бауыржан Мамышұлынан үлгі ала білсе, еріктерін, мінезін, бойларына, сіңіре білсе „қардан не көрсен, ұмырға „соңы ілесің“ дегендей, отбасынан да, осындай ержүрек батырлардан үлгі ала, нағыз қазақтың тұрғысы, тарихи тұрға болып, ең маңыздысы өздерінен кейінгі ұрпаққа үлгі-өнеге бере алып, болып саналады. Ең бастысы, соны қабылдау ой-саналарына, байланысты. Осындай азаматтық ұлы тұрғыларымыздың ізін көбейтейік.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 1

Абай поэзиясындағы тапсағандық құндылықтар көрiнiсi және оған iлiсi.

Абай поэзиясы - тапсағандық, тiлiнiң әмiлдi дүрi iлiкiндiлiк, өзiнiң ерекше шумақтарымен және қара сөз, нақал сөзбен тапсағандық бағындырған поэзиялардың бiрi. Мәне өзiнiң қара өлеңдiлiкпен шарталып, ағашқа ұқсас ой тастап, түрiсi жетiлдiрiлдi. Абай поэзиясы - қисықтың бүгiнгi дүiсi жеткен ұқсас поэзиялардың бiрi. Ондағы ерекше, түрiсi түрiсi нәрсе оған айтқан ағашпен ағашпен ұқсас байланысы. Яғни бiлмей түрiлдiрiсiн, бi ұлттық құндылықтарымен, тапсағандық құндылықтарымен бiлген поэзия. Мәселен Абайдың қара сөзi, онда көптеген ағашқа түрi берiсi, яғни ағашқа тартатын, бiлiнгi жетелiсiнiң мағанамен сөздер бар. Оның қара өлеңi, ағаш өзi бiр ерекше дүрi ойлаймын. Себебi ондағы әр сөздiң мағанамен әрi белгiсi бiр ой тастайды дiң ойлаймын.

Тапсағандық адам өз дүниесiн қарапi түрiдi, өз бiлiсiн қарапi сөйлейдi. Кiсi бiр ерекше бiздiкi мағана "Абайдың, Шоқанды, Қызылты" т.б. кiтапқа жазған кереметдiсi екен дiң ойлаймын. Себебi қазақпен ұқсас жазушы, ақын, ұстаз болған ерекше бiр түрi. Олардың шағаршалары, ерекше шумақтары қазiргi және болашақ жетiлген жеткенiн қуана-мын.

Қазіргі заман - ертегі бақылықты ұстайды. Осы іс әр қазіргі уақытта өзінде көптеген білім орталықтары тек технологиялармен шұғылданса да білім, қазір IT мамандарымен шама технологиялары кезеңі. Бірақ қалайша? Қазақ әдебиеті мен тіліміздер? Ақшаның "Мен жастарға сенімді" деп көптеген қаржы қайтасын. Осы мәселемен арқанды ой-өріс, ақша - білім қайтасын келе жатыр. Ал ең бастысы мамандардың күндізгі жұмысқа біздің ұлттық күндізгі жұмысқа ол әрбір қазақ тілінің арқасында. Адамның ақшаны бағыт, білім шығары алуға бір бөлек, алғашқы кездері бөлек деп айтамын.

Ғариза Оуғарманова ақшаның "Өмір - менің сенің өмірің" - деген өзінің өзінің мәңгілік сақтаймын деген ойында "Маман" деп емес, қазір Абай ақшаны ұлттық мәңгілік деп айтамын. Ақша жүйесі де қазір білім, достық - қастық, тілді мұхаббатында ұлттыққа деген Маман: ал ақшаны тек бір мәңгілік шешімі арқанды жүреді. Яғни осы Абайдың өзінің мәңгілік бағыты салыстырғанда.

Маман қорытындысында ол Абай көзінде менің өмірімнің кезеңі бір айдың. Мен оған күш-қуат, ақша - білім осы ақша. Оны шешім әрі қарап алып жүрі аламын. Менде өзінің мәңгілік ақша өткізі!

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница №

Қазақ тілі: кеше, бүгін, ертең

Қазақ тілі - жасырлар бойы қалыптасқан бай тілдердің бірі. Оның басталуында көне түркі жазбалары, «Орхон-Енисей» ескерткіштері, «Құтты білік» және «Биуани ұғам-ат-түрік» секілді еңбектер жатыр. Қазақ хандығы кезеңінде қазақ тілі ұлттық деңгейде қолданылып, ұлттың мәдениетін қалыптастырады. Алайда отарлау замандарында қазақ тілі шектеулерге ұшырап, өзінің мәртебесінен айырылды. Кеңес дәуірінде қазақ тілінің қолданыс аясы тарылып, ана тілінде білім алу мен сөйлеу мүмкіндігі азайды. Сол кездегі зиялы қауым қазақ тілін сақтау үшін күрес жүргізді.

Бүгінгі таңда қазақ тілі - тәуелсіз Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі Конституция бойынша оның мәртебесі айқындалған. Қазақ тілінде білім беру, ресми құжаттарды жүргізу және бұқаралық ақпарат құралдары арқылы таратылу ісі жүзеге асырылуда.

Дегенмен, қазіргі таңда қазақ тілін дамытуда әлі де бірқатар мәселелер бар. Қазақда қазақ тілі мен орыс тілінің арақатынасы, қазақ тілінің өзге өкілдері арасында қолданысы, жаңа технологиялар мен заманауи сөздік қорының жетіспеушілігі секілді проблемалар кездеседі. Бірақ, қазақ тілінің мемлекеттік деңгейдегі беделі күннен-күнге артып келеді.

Қазақ тілінің ертеңі - әрқайсымыздың қолымызда. Егер біз тілімізді сақтап, ұрпаққа дұрыс жеткізе білсек, оның болашағы жарқын болмақ. Қазақ

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница №

тілі зылы мен технология, білім мен мәдениет, халық-аралық қатынас тіліне айналуы үшін аянбай еңбек етуіміз қажет.

Сондай-ақ, қазақ тілінің өркендеуі үшін жастардың ана тіліне деген сүйіспеншілігін ояту, білім беру жүйесін жетілдіру, тілді күнделікті өмірде қолдану мәдениетін дамыту маңызды. Мәкәндану заманында қазақ тілі өзінің ұлттық ерекшелігін сақтап қана қоймай, әлемдік деңгейдегі беделге ие болуы тиіс.

Қазақ тілі - біздің өткеніміздің айнасы, бүгінгіміздің терезі, ертеңіміздің үміті. Ана тіліміздің мәртебесін арттыру - әр қазақтың қасиетті борышы. Тіл - тек қарым-қатынас құралы емес, ол - халықтың жаны, рухы. Сондықтан қазақ тілін сақтау мен дамытуға әр азамат үлес қосып тиіс. Тілдің болашағы бізге байланысты, ал біздің күш-жігеріміз оның ертеңін жарқын етпек.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница №1.

Қазақтың бас ақыны Абай Құнанбай. Өз өмірінің көп бөлігін оқуға, көріп білуге, адалдыққа жұмсаған ұлы тұлға. Абай өзінің ақындық жолын жастайынан бастаған. Өте зерек болған, бір оқығаннан кейін екінші рет қарамай қайталап айтатын білімге құштар жан еді. Абай өзінің артынан көптеген шығармаларын қалдырған. Оның қара сөздері, поэмалары және өлеңдері халықтың көзін ашуға, ұлт құндылығын сақтауға бағытталған. Тіпті қазіргі заманның өзінде оның оқырмандары жетіп, бастан асады. Абай Құнанбайұлы көпке адамгершілікті, тапқырлықпен ойлануды, көрсеткізгіштіктен арылуға жетелейді.

Абайдың жақсы тұлға болып қалыптасуына оның жесі Зеренің көптеп-көп ықпалы тиген. Бала Абайға жастайынан фольклорлық шығармалар оқып, Абайдың санасына адамгершілікті жеткізді. Өсе келе Абай ел ісіне жеті Құнанбайдың бастауымен араласа бастайды. Бұл оның қозғалыс деген көзқарасын тұрақтайды. Ақын поэзиясында халықтың жайып көп айтады. Бұл оның қозғалыс ісіне жақсы қарағанының белгісі.

Ақын араб, парсы тілдерінде еркін сөйлейді, кейіннен тез арада орыс тілін шықпай ұмытып алады. Сөйтіп, шет елдің көптеген шығармаларын аударды, соның бірі А.С. Пушкиннің „Евгений Онегині“. Бұл шығармалардың бірі халыққа жол бастайтындай, қандай да бір түсінік қалдырады.

Абай өз шығармаларында халықтың жалаң қасиеттерін сынап-міндеті. Өз поэзияларында да асыл істі жақсы тұтып, жалаң істі ашық ұстап артқа тартады. Өзі дұрыс көрген істі өзгеден де талап етеді. Халыққа жанашыр, құндық туса соны жырлайтын ақындардың бірі болады. Абай өз ұшқырында өте ақынша, асылымен, көп өмірін оқуға арнаған.

Абайдың анасы өте сабырлы адам болған. Ая жесі ел басқару ісінде көп атсалысқан, жесі Зере өте зерек адам болған деседі. Абайдың осындай тұлға болып қалыптасуына оның отбасысының да жері зор болған деп те ойлаймын. Абайдың жесі сөйлейді

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2.

Ахмед Риза медресесіне оқуға береді. Ол сол жерде үш жыл оқиды. Үшінші жыл оқып тұрғанда Семейдегі Трисодскийға түседі де орас тілін меңгеріп алады. Сондықтан оның білімді болуына жетінің ролі де зор деп санаймын.

Абай жетіттік кезі өткеннен кейін барып ақындыққа келеді, 1886 жылы 16-14 мақты өлең жазады. Семей кітапханасына көп барып жүреді де, сондай бір күні Л. Толстойдың кітабын алып тұрғанда Мисошис пен танысып, кейіннен жақын дос болып кетеді. Мисошис арқоны басқа да зр ишт ел ақындарымен танысады.

Ақын осы жерден теріс білімдерінің бәрін қарағза жазуда ишеді. Тіпті, ақындықта қуып, ел ісіне араласпай кетеді. Абай шығармаларына сол заманындағы ижелерді танып жазды. Қарағзадан бастап сабап, соның-қисымын көзіне иізіп тұрып айтады. Абай поэзиясын оқып, оны біліп жүрген адам ешқашан тілсіз маған төмен болмайды. Ақынның еңбектері адам өмірі құндылықтары көп қарайды. Өз еңбектерінің маңызын қалағза жеткізу үшін бар көрне білімін зердеп, үлкен сырларын қалағза жеткізеді.

Абай алғашқы өлеңдерін өз атымен емес Көкбай айтқан деп жүреді. 1889 жылы шамалмен 25 өлең жазады, көптеген шығармаларды қазақ тіліне аударды. Оның жақын еңбектері қалақтың тіл байлығына, ай санасына, өмірге басқа көзбен қарауға жер етеді.

Абай қазақтың бас ақыны деп бекер айтпаса, шығармаларының түпкі маңызын түсіне білген жанға оның шығармашылығының қандай құнды, қандай маңызды екенін түсіне білетін болған. Ақынның өмірбаянының өзі адамды зерек болуға, ерішпектіктен арылып, тек алға ұлтталуға етермелейді. Бір адамға түпкі көзқарасын қарауға үйретеді. Қарағза мен қарағза анырама білуе түрбімен, қарағза өмірін зердеуе, тағы да көп

күресіне иетіледі.

Абайдың поэзиясының құндылықтары өте көп. Қазіргі заманда ақынның еңбектерін оқығандар шандықпен айтсақ аз. Абайды оқыған балалар тәрбиелі, ақылды, айшық болып келеді. Сондықтан да Абай шығармаларын көп адам оқуға үшін оны барша әлемге жариялау қажет. Ақынның өмірбаянын зерттеуіміз керек. Мысалы, ең алғаш Абайды әлемге танытқан Лейсан Бөкейханов, Халит Байтұрсынұев та оны „Қазақтың бас ақыны“ газетіне жариялаған. Сонымен ұрпақ тарапқымыз келсе ең алдымен Абайды оқуымыз қажет. Сонда ғана еліміздің даңқын шығаратын азаматтар өсіп кетіледі.

Абайдың еңбектерін оқып, тіпті жатқанда айтатын адамдардың ой өрісі кең, ақылшы болады. Ондай адамдарға әр жерде есік ашық, баламаны жарқын, байын да айын да айдай анық жеткізе алатын ерекше тұлғалар болып қалыптасады.

Қорытындылай келсек, қазақ еліне үлкен зәбиеттік шығармалар қалдырған Абай Құнанбаевтың қазіргі заманда алатын орны алғашы уақытта да зор. Қазақ зәбиетін Абайдың поэзиясымен естету мүмкін емес. Әр қазақ баласы, Абай поэзиясын танып, біліп өсі, оның баламанына үлкен пайда әкеледі. Шығармаларында көптеген мәселелерді талқылаған Абай мәңгі жириімізде.

атысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница №

Абай Құнанбайұлы - қазағ саяхатының ұлы ақыны, ойшылы және философы, ағартушысы. Оның шотарнамашылығы мен өмірі қазағ әдебиетінің дамуында маңызды рөл атқарады. Абайдың ақындық ілімі терең философиялық ойлармен, ұлттық және жалпақ адамдық құндылықтарымен ерекшеленеді. Абайдың поэзиясы адамзаттың рухани байлығын, моральдық құндылықтарын, білім мен зорлықтың маңыздылығын насихаттайды. Ол өз шотарнамаларында адамзаттың онтамақтылығы мен бірлігін, шындық пен әділдікті, махаббат пен мейірімділікті дәріптейді. Ақынның шотарнамашылығында да қазағ саяхатының ұлттық бағыты мен дәстүрлері, сондай-ақ әлемдік мәдениет пен философияның маңызды элементтері көрініс табады. Абайдың поэзиясындағы келісті тақырыптардың бірі - білімге деген қозғалушылығы. Ол "Білім таппай мақтанба" өлеңінде жастарға білім мен зорлыққа шеруе, терең түркінуе шақырады. Білімнің адам өміріндегі маңыздылығына ұзона отырып, Абай жас ұрпақты өз бетінше ізденуіне, білім алуға онтамақтарады. Сонымен қатар, Абай адамгершілік құндылықтарында жетері бағалайды. Оның шотарнамаларында әділдік, адамдық, шындық сияқты қасиеттер маңызды орын алады. Ақынның ойына, адамзаттың бақыты мен дамуы осы құндылықтарымен келіздеуі тиіс. Абайдың жалпақ адамзаттық құндылықтарында насихаттауға оның шотарнамашылығы тек қазағ саяхатына ғана емес, бүкіл әлемге ортақ кеді. Оның айлағы мен идеялары бүгінгі күні де өз өзектілігін жоғалтқан емес, аяқталмайды да деп сенемін. Абайдың өлеңдері мен қара сөздері арқылы біз адамгершіліктің, білімнің және рухани байлығының маңыздылығын түріне аламыз. Ақынның мұрасы арқылы адамзаттың рухани дамуына үлкен үлес қосады жетер. Абайдың ақындық ілімі мен жалпақ адамзаттық құндылықтарында деген көзқаралы қазағ әдебиетінің ғана емес, әлемдік мәдениеттің де маңызды бөлігі болып табылады. Ол бізге адамзаттың бірлігі мен махаббатын, әділдіктен білімнің маңыздылығын еске салып отырады.

Қазақ тілі; кеше, бүгін, ертең
Қазақ тілі - бұл біздің ұлттық тіліміз. Біз
барлық қазақ тілімізді, өзімізді тәуелсіздігімізді,
Қазақстан деген елімізді алу үшін көп
қиыншылықтарды көріп, сол қиыншылықтарға
төзіп, берілмеген қолдаулар! Бұрын қазақ тілі,
қазақ халқы деген ешкім болмаған, және олар
айтуға ешкімнің құқысы болмаған. ЕРР кезінде
орыстарға болғанын, бір қазақша сөз айтып
қалса, қазақ тілінде сөйлеуді деп жазғаны,
өлім жазасына қоса қосқан кезең болған.
Мысалы. "Даң қазақ" фильмін алуға болады.
Осы фильмде көре отырып ЕРР кезіндегі орыстар
дау мен бет бейнесін, қазақ тілін жазғанын
көретінін айтады. Қазақ жазушыларының
қазақ тілін қалай сақтап қалу керек екендігін,
және қалай қазақ тілі үшін өз қандарының
құрбан екендігін көретінін айтады. Сонда
біз берілген жолды. Батылдықпен орай біз орыстар
дан бөлініп, өзімізді тәуелсіздігімізді алып,
қазақ тілімізді сақтап қалдық. Ал қазір өз
тілімізде еркін сөйлеп, елімізді дамытып, қазіргі
мектеп-тримізде қазақ тілі бағдарын ұстап, жетілдіріп,
балаларға қалай қазақ тілін сақтап қалай жазып
маз айтады. Бірақ сонда да бүгінгі балалар
орыс тілінде сөйлеп, қазақ тілін ұмытып,
қазақ тілі ұмытылып барып жатқан келді.

Себебі: қазіргі бағдарламалардағы көбісі орус тілінде өтіледі, жәнеде кішкентай балалардағы көбісінің тілдері орус тілінде шарт, орус тақоп барарға. Мек бұя жерде тек қазарша сөйлеу керектіз деп айтап тұрған жоқ. Әрине, орус тілі қазір екінші тіл болып бекітілінін. Сонда да қазір қандай ағосы болсын, қазарша тілінде шартты соң қазарша білік дұрыс деп ойлаймын. Бізде ең үлкен проблема соң! Ал ертең қазар тілінің қойылып кетпеуіне кім кепіл? Біз болашақта осы қазар тіліміз сартап қалуымыз, әсіне әрі қарай дамытуымыз керек. Бұя қазіргі ұрпақтардағы қолында, өткі біздің қолымызда! Біз қазар тілінде көптеп бағдарламалар жүргізіп, мектептерге іс шаралар қою керектіз деп ойлаймын. Қазар тілін болашақта сартап, әрі қарай дамытуға үлес қосып тәрбиелену боламыз.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 1

Тақырып: „Абай поэзиясындағы жалпыадамдық құндылықтар көрінісі және оның ілімі“

Абай Құнанбайұлы - көрнекті ақын, жазушы, аудармашы, философ, білімді адам. Қазақ ербесінің ерекше зрі биікте жатқан тұрғасы. Матайыман шағдалар мен табындардан білім алған. Өз қатарынан асыл түскен зерек зрі талғар бала балтан десеңі. Шешендік қасиеті арқасында төле негіт кезінде оның назар, шығара білім. Чақыт өте келе білімі артып үлкен-үлкен шығармаларды жаза бастаған. Абай атамның зрі шығармасында терең ой жатыр.

Абай поэзиясындағы жалпыадамдық құндылықтардың ілімі оның шығармаларында талып жатыр десең болады. Мысалы, «Талып болдым ілімге», «Қазағын, найран жұртты» деген шығармаларында ақын сол кездесі балыстардың тартылысы зрі құтқуға істерін сылта болады. Талыңға деген арал ойларын айтып жазды. Ал «Көңілім найтты, достан да, душпаннан да» деген аленінде достықты сынай түседі. Құндылықтар Абайдың алендерін де жаңа шес, оның қара сөздерінде де жатыр. Ол өзінің зрі қара сөзінде адам бойындағы талып, талон жасеттерді шпаттал, бақалайды.

Қорытындылай келсек, Абай Құнанбайұлы өз шығармаларын білімін жаңа шес жүреін де сала талғар. Сондықтан да Абай атамның шығармаларын терең оқып ұғына білейік.

Парақтың артқы жағын толтырмаңыз / Обратную сторону листа не заполнять

ОҚУ-АҒАРУ МИНИСТРЛІГІНІҢ
“АРЫН” РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМ-ПРАКТИКАЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫ
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК ҚАЗЫНАЛЫҚ КЕСІОРНЫ

Тақырып: "Қанғыш және қанғыш майдан"
Қанғыш Етбаев - ұлы ғалым, зерттеуші, геолог
әрі археолог болған тұлға. Қазақстан жерін ұзақ
уақыт зерттей отырып, үлкен маңақыштар ашқан
кісі. Сол маңақыштар мен зерттеулері арқылы
Баспа ғетістіктеріне жеткен. Өзінің үлкен еңбегін
ақтай отырып ол өзінің және академиясын ашады.
Академияда қаншама адамдар оқыта бімен.
Қазақстан тарихында бұрын бамаған маңа -
қыштарды ашып, келіңді танымал болған адам.
Шкірттеріне біліңді дерек бағын деп кітап -
тар жазған. Қанғыш Етбаевтың еңбектері жазылған
кітаптарының арқасында адамдар бірнеше ілім
ашқан. Қанғыш Етбаев Қазақстандағы ғалым ролін
еткен ұлы тұлға. Ғылым жолында нем жатқан
зерттеулері қазіргі уақытта бірінші әрі бамағы
орында тұр. Қазақ жерінде әртүрлі бамағы қаз -
баларды тауып, аларды тереңірек зерттей бімен жон.
Қорытындыдай келсек, егер де Қанғыш Етбаев секілді
үлкен еңбек сінгімен адамдар көп біме, келің
адам бетер дами түреді.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 3

Талауырып: „Қазақ тілі: кеше, бүгін, ертең.“

Тіл - әр халық пен әр ұлттың өзіндік жеке қорғамасы, шаңтан тұтатын байлық. Тіл болмаса елдің иісі де жоқ. Сондықтан да әр азамат өз тұтан тілін сыймай және құрметтей білу керек.

Әр азаматтың өз ана тілі бар. Ал біздің ана тіліміз - қазақ тілі. Және де біз оны құрмет тұтып, құрметтей білеміз. Қазақ тілі сан ғасырлардан, тарихтан келе жатқан тіліміз. Ата-бабаларымыз қазақ тілі арқылы өз ояндары мен шешен сөздерін жаса білен. Сол сөздерінде жазалған маңызды мәліметтер мен дана ақпараттарды қазіргі ұрпаққа тәрбие ретінде жазған. Біз қазіргі ұрпақ, сол тарихымыздан шырарлар мен шешен сөздерден тәрбие - тәлім алып, қазақ тілін заманға сай дамытып, жаңартып келеміз. Қазіргі заманда ана тіліміз даму үстінде жатыр. Біздің біліміз қазақ тілін жаңартып жаса, жосылма тілдерді де меңгеріп келеді. Сол шетел тілдеріне байланысты білімізде жаңалықтар ашылып жатыр. Менің ойымша қазақ тіліміз башыңта да ерекше дамып, биік-биік белестерге жетеді. Ал ана тіліміз жетістіктеріне жету үшін, ең алдымен өзіміз тілімізді жетік меңгеріп, қоболдан, құрметтей білуіміз қажет.

Қорытындылай келсек, Қазақстанда тұтқан әр азамат өз ана тілін, яғни қазақ тілін жетік білуге шындетті.

Қазақ тілі: кеше, бүгін, ертең.

Қазақ тілі: кеше, бүгін, ертең деген сұраққа жауап беретін болсам. Қазақ тілі бұл өзіміздің туған, ана тіліміз. Желіңде былай қарайтын болсақ осы қазақ тілде өзіміздің тілімізде еркін сөйлеуіміз үшін ата-әжелеріміз, ата-аналарымыз жан тыда болды десекте болады. Себебі, біз бұрынғары қазақ халқы ССБ-дің желіңде орыстардың тұтқынында, қол астында, құл елқұты отырған болатын. Және де, соған қарамастан бар шындықты жазып не болмаса қазақ халқының көзін ашу үшін жарна қылған ұжымдарымызда болды, атартушыларда болды, сонымен қатар қайраткер атамарымызда болды. Олар ұлтшыл деп өнім жазғасына жазып айтқандары үшін кесетінін білседе батылдық танытты. Және де осы қаншама қиыншылықтан өткіп бізге сонымен қоймай тууымызды қолға берді. Сол үшін де сол ата-әжелерімізге және ата-аналарымызға үлкен алғыс айтамын!

Ал енді қазіргі бұйыны тақдаты сүріп жатқан қазақ халқы айтыр болсам. Менің ойымша көбіне жастар қотамы ұсақтап, орыс тіліне бейім болып кеткен. Әйтпті осы Қазақстанның көп қаласында арнайы орыс мектептері де бар. Бірақ көбіне топырақ таша алмаймыз. Себебі арқалымызда көздерінде мен қазақтан деп, ал түркілері тек қағатын деп соғатын кереметтей патриот, үлкен-үлкен асу бөлестерге жетіп осы елімізді әлеше танытатындай және әлеше танытқан талмай жастар бар. Ал ұсақтаптан жастарымызға жақынып тұрып тарихымызда қайтадан бір топырақтай түсіңдірілу керек деп ойлаймын тек қана қазақ тілін білмейтіндерге ғана емесі барымына түсіңдіру керек. Себебі қазіргі кезде қазақша білседе тарихи және өздерінің қайдан шыққанын білмейтіндерге бар. Қазіргі тақда қазақ тілі жерімен деп

құндыра бара жатыр. Өйткені біз еліміз көп ұлтты, зайырлы
шешенет боландықтан ішінде: орыс, өзбек, ағылшын, украин т.б ел-
дер боландықтан біздің жасап түсімі үлкендерімізде ештеңе
сөйлейтіндер бар.

Бүгін кезекте қазақ тілінің ертеңгі тауын айтайын. Желіңде
қазақ тілінің келесі болашаққа толықтай жетік меңгерімін баруы
екі талай деп ойлаймын. Мен келісеп және неге бұлай айтып тұр-
мын. Себебі қазіргі таңаның өзінде де қазақ тілі босап бара жатыр.
Сол себепті де, қазірден бастап барып қазақ елі болып жұмылып
қазақ тілін оған сайлап дамытып өркендетуіміз керек. Ал егер қазір-
ден қолдан ұшырып кейдере салсақ қазақ тілі жетік болашақ елімізге
жетпей мүлкін еше жетпей қалады. Және біз ана тілімізбен қола
осы өзіміздің тарихымызды толықтай жеткізуіміз керек. Өйткені егер
олар не өздерінің тұтан тілін білмесе, не өздерінің қолдан шыққан-
дарын білмесе, олар қандай ел болады, қандай адам болады деген сұрақ
маңысында.

Сол себепті біз қазір өзімізді және салмақты болашақта-
мызда ешқандай міндет қоя алмайтын боламыз.

Сондықтан да біз қазірден бастап қазақ тілін
құрметпен, құрметпен, осы қалыпта аман-есек
болашаққа жеткізуіміз керек!

"Қазақ тілі: кеше, бүгін, ертең".

Тіл - әр ұлтқа тән өзіндік ерекшелігі бар, адам мен адамда, ұлт пен ұлттар байланыстарында ерекше құндылық.

Кешегі өткен заманда ата-бабаларымыз, ағалы-апаулыларымыз қазақ тілін құрметтеп, мақұл көрін. Мысалға Мұқағали Мақатаев аталымызды аласыз боларсыз. Ол өзінің тіліне деген махаббатымен өлең аңыздары арқылы өлеткізген:

Ал, екінші бақыттың - тілің мекенің,

Тас шүректі тіліңнен түңілмедің.

Кей-кейде, дүниеден түңілсең де,

Қамметті тіліңнен түңілмедің - деп махаббатын

өлеткізген.

Ал, бүгінгі адамдардың тіліне деген махаббаты, құрметі бұрынғыдай емес. Бұрын адамдар таза қазақ тілде сөйлеп, қазір аяқталмай қазақша, аяқталмай орысша сөйлейді. Дәл солай тек таза қазақ тілде емес, ертегі тілде де досап сөйлейтін болсақ, ертеңгі ұрпақтың ана тілін құрметтеп, нұс пайыз қазақ тілінде сөйлеуіне кім кепіл береді? Сондықтан, тіліміздің таза болуын, ертегі тіліне бұрмалануын кеткізуге қазірден бастап алу керек. Қазір бастап аласыз, ертеңгі ұрпақтарымыз ана тілінде нұс пайыз сөйлеуін қамтамасыз ете аламыз.

Бұрынғыдай келе, тілімізді құрметтеп, ана тілімізде таза сөйлеп, тіліміздің ертеңгі ұрпаққа таза кетуіне барлықтарымыз атсалысуымыз қажет.

Азаттық аңсаған армандастар.

1986-ші жылдың желтоқсан айының 16-ші күні еді. Ол күн барша қазақ еліне ауыр күн болды. - Алматы қаласының орталыққа жақын заман ұяла тұрғындары, студенттер, жас балалар мен қыздарға дейін болды. Олар қазақ елінің азат бағанын, қазақ жерін қазақ басқаратынын қалады. Ол кезде Қазақстан КСРО-ның құрамында болды, яғни КСРО-ға бағынышты болды.

Қазақстанда сол кездері Ресей азаматы Жовин басқарды. Ол қазақ елі, өзінің елі болғандықтан, қазақ еліне қатты қанық ашық қалған жоқ. Сол себепті еліміздің батыр, намысшыл, ақылды аға әпкелеріміз Алматы қаласының орталық алаңында қазақ елін азат еті қолдыруға мақсат қойды. Сол топтың ішінде еліміздің батыр студент аға әпкелеріміз болды. Мысалы Тұрар Ысқұлов, Жайрат, Палат, Сондуғаш таянда басқа елі үшін, жері үшін, жалақы үшін деген батыр ағаларымыз, әпкелеріміз болды. Олар "Аға Қазақстан" деп ұрандады. Жірағаттар еш аяусыздықтан ұрып-сөгіп үлкен күк көліне шүңгіп, қыздарды шапталықпен сүйреп қаламын сартып, күртелерін шешіп апарып тастайды. Сол күні Алматы қаласында үскірік аяз, боран болып, кейбір адамдар сол жерде тоңып қайтыс болған. Осының бәріне бұйрық беріп, істемей отырған Жовин еді. Сол күні қазақ елі біршама ауырталымды.

көргі, кейбірі ұлттан, кейбірі қолданып мәжіліске айтылды.

Қазақ елінің сол кездері министрі болған, Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев сол орталық алаңға шығып, барлығын өз көзімен көріп.

Ресей еліне, Мәскеу қаласына іс-сапармен барады. Мақсаты Қазақстанда тәуелсіз, азат, қазақ елін қазақ басқару керек деп барды.

1991 жылы КСРО ыдырай, қазақ елі тәуелсіз ел болады. Президент болып Н. Ә. Назарбаев сайланды. Ол кісі келетін оқиғаның батыр қатысушыларына "Қазақ Жаһаннам" деген орден берді.

Н. Ә. Назарбаев еліміздің тұңғыш президенті, ол кісі елімізді көркейтті, дамытты, қазақ еліне еңбегін сіңірді. Елімізге рәміздер қасады. Олар: Тіу, Ситамба, Әнұран. Ядролық қарудан қазақ елі бас тартты. Ядролық қарудың пайдасызнан зияны көп тиді. Мәселен: Семей полигоны, шаршылардан кейін бірнеше облыс зардап шекті олар: Семей, Ақмола, Жароңда облыстары. Сол себептен бірден ядролық қарудан бас тартты.

1993 жылы 15 қарашада қазақ елінің ұлттық теңгесі шықты. Қазақ ақшаларда қазақ елінің атақты тұлғалары бейнеленді.

1995 жылы еліміздің екінші Конституциясын қабылдады. Ол Конституцияда

Қазақ елінің заңдары, заңнамалары жетілді.
Сонымен бірге оның Қазақ еліне көптеген пайдалы
істері болды. 2019-шіл желдің 19-ші күні
президент лауазымынан бос тартып, Қазақстанға
жаңа президент сайланды. Ол Қасым-Жомарт
Төкебаев болды. Ол кісі де Қазақстанға
көптеген пайдалы істер жасады, көркейтті, дамытты,
еңбегін сіңірді.

Жұртпенділікпен келе жеткеннен бұрын
Қазақ еліне пайдасы тиді, тәуелсіздік алды, азат
болды.

“Атау-кере” повесіндегі Айнананың адами баһиысы
“Атау-кере” повесі сол замандағы қайшылықтар мен адамның қасиеттерін көрсеткен бірден-бір шығарма. Повестьті кейіпкерлердің өзіне тән мінез-құлқы, шынайы баһиысы қызығатасқан. Солардың бірі де бірегейі Айна.

Айна жаратпалысынан жамал жүзді, күзкі, қой аузынан шөп аймас мейман. Сол кірпіш мінезі енесіне де ұнайтын. Бір адамға тіке қарап, қарса сөз айтып көрмеген Айна өмірге бақырша көзқарасын қарайтын.

Шығармаға озып отырсақ, Айнананың ішкі ойындағы мұңды кере айнамаз. Өзін жай ара емес, тек еңбек етіп, тоныман таппайтын бап арасына ұрсапатын. Өмірін тек тонымансыз жұмыс жасап, тақның атысы кештің бағысы ауыдағы мал-жайға қарап, өмірінің өтіп жатыпанына қызығатындай. Айна ауыдағы тау етегінде тек жамал отау болып тұры ешкісіне де оқай баһиысы анақ. Тау етегінде тұрғандардың бірден-бір себебі қала тұрғындары мен көпшілік қызығатындай ортада адам қасиетінің аз болғандығы еді. Адамдар күн көріс үшін адами қасиеттерін ұмыта бастайды деген ойды баһиысына алды.

Айнананың ішкі жан дүниесін тек енесі түсінетін. Суық мінезді, кейде қас-қабақтан қар жауатын күлеуі де Айнананы түсініп, сыр шерітіп көрмегендей. Енесі о дүниешік болып кеткен соң Айна өзін жамал сезінді. Немістен Айна өзін жамал сезінді? Бұл ой мені де мағалайды. Барлық қозғалыстан арықтап, тау етегіне “күйеуім тіреу бағары” деп келген Айнананың үмітін күлеуі ақпалымаған ма?

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

Қазір сондай заман болса Айманов орнында басқа біреу мұндай батыл қадам жасамас еді.

Қорытпандымай келе, шығармадағы Айманов батырмен аяқтасуы аз емес. Айна сол заманның батыл әйелдерінің бірі.

“Қаһар” романындағы түс көру мотивтері және оның шығарма идеясына өзіндік суреті.

Түс көру - адамның көзі жұмысап, ойына ел-сауға кетіп, қиялға таяп оқиғаларды көруі.

Түсеті ежелгі заманнан ата-бабаларымыз жорықпен. Әр көрген түсті жарқындыққа жерлеп, алда батырмен оқиғалармен байланыстырған. Маман түс көріп, шығарма оқиғасында түс қиял жүйесі жұмыс істеді. Көбінесе қазақ әдебиетіндегі аңыздарда оқиғалар бәрінен әсіресе маңайында осы түс көріп, сонда жорудың басталатынын. Түс жорудың әдебиетінің сәттілігіне келтіретіндей.

Алайда, заман өзгерді ме, адам өзгерді ме? түс жорудың сеніміңдер аз.

Романдағы түс жорудың мотивтері оқиғаны шынайы, әрі көркем түрде алып кетеді. Әл осы түс жорудың арқылы біз романның идеясын аша аламыз.

Азыр аңыздан армандастар

Түсіңізді қандай көркем есім. Бір сөздің байында барлық тарихымыз жинақталып тұрмайды. Сол адамның армандары мен, таңғары да осы сөзге өзінше мән беріп тұр. Әр қалыңымыздың шығармасына арқау болған бұта

Қарап ешқашан ежелгілік жоғалтпайды.

Мейтойсан оқытасы 1986ж басталған, қандай, қайтанып, рухыма оқытандарды бірі. Оқыта 1986ж Биік басона қазақ емес, ешкім таноп бейшейтін, өзі ұлт өкілінің отарушымен бастады. Қазақ жастарға алаңдарға «Қазақтар тек қазақ басқарсын!» деген ұранмен жинала бастады. Биік өкілдері баған жайтта бақылауда ұстаймыз деген айда белде. Алайда бұл олар аймақандай болмады. Рухыма қазақ жастарға қастың қара сұятында ереуінді тоқтатпады. Алаңдарға халықты талаштанғандарға шыққан зиялылар халық мұсаи баса алымады.

Бұл тек осы оқытадан туған ереуін деп ойлайсың ба? Жүне, шөз. Бұл қанша жылдан бері халық түрегінде талаш ошу оға мен халықтың көрсеткіші еді. Халықты басамыз деп шыққан мемлекет қызметкерлері күш көрсете бастады. Азамат Асанова, Тұрар Ысқынов бастаған т.б. жастар осы оқытаның құрбаны болды.

Оқыта қаншама жастарға оқудан шығарып, алғата өмірлеріне тоқтатқан қайып, абақтыға қалады. Бұл оқыта туралы «Өмірдай» романында ашық көрсетілді. Роман үкіметтің тек айтқанбымен жүріп, ұлт бейнесі ұлттың адамдар бейнесі туралы тазады.

Қарап отырсаң, сол тарихи оқыта біздің тарихымыз. Біздің елімізде патриот жастар әр уақытта беланан көрсетті. Әр жылдағы 16-мейтойсан еліміз үшін тәуелсіздік күні. Құрбандарға еске алып, өсіңдеріне тағзым етеміз.

Азаттық аусатан аршандастар (Мейтожан оқимасына драй) Қазақ сөзі еркін, берік, крпті деген мажманға бсндіреді. Буи сөз тура жашушығуды ұлттық мінсін, башмасын айқондайды. Себебі қазақ жашқа еркіндікті таны сүйетін, шықты, батыш ұайсар жашы. Қазақ жашушығу сан жасырығу тарихында азаттық үшін күрес ұзаққа созылған. Соңарды бірі 1986 жылы орын алған өте ауыр оқиға - Мейтожан оқимасы.

Буи оқиға тек жастарды бшкке қарсы шықты, еркіндік үшін күресі ғана емес, жашқа жашушығу ұлттық жашы мен рухының айқон көрінісі банды. Лашай отбасына ұайшыға кешан, оғ жардаптарын жмен ұлын кезу банды. Мейтожан-ның қазақтан ашыға төтеп беріп, еркіндік үшін күрескен тас батырларығу қаныша. Буи кезеңде еркіндік, азаттық үшін Жайрат Расқұров, Мұрат Асанова шықта көптеген ташында тас батырларығу ашыға қадашыа тасатан еді. Олар «Еш жашыға - ер жашыға» ұранымен ештеңеге қарашай аша басты. Олар тәуелсіздік туын бшп ұстауды, тәме оны сақтауды, қорғауды, жашы айтыанда азаттықтық аусады, аршандады. Жайтпас ұайсарларығу аршанында қаныша рет қаршынан қанысада жашымады. Ан, бшшп оларды буи зрелеттері үшін оларға зртырші таша қанданып, қудалады. Оларды тасатан ерші, батырлыға, жайтпас ұайсар-лыға тәме ешге деген сүйшпеншілігі мжүгі ұш. Осындай азаттық оқимасы аршандастарығуды аршанында біз тәуелсіз өшп сүйш жашырығу. Оларды есімі мжүгі жүйелізде.

Жаратындымай кеше, айтарын осындай тәуелсіздік үшін күрескен аршандастарды аты қазақтан тарихында мжүгі аштық зршпен жашырып, сақтауға тшс.

сұшының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

Сонымен қатар, Мазжан Мұшабаев аташығуы «Мен мастер-ға сенемін» сөзін қайдан атырап айтырғын кешетіні, ендігі елімізді дамытпай оны сақтау біздің қанымызда. Сондықтан, мына біз мастер білім алып, еңбектеніп, елімізді дамытпай аты сапалы, елімізді бүкіл әлемге танытуымыз керек.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 1

1) „Атау - кере“ повейндегі Айманьы адрми болмысы және қаламгерлік шешим.

Мениң пайымдрумыша „Атау - кере“ повейнде кейіпкерлердиң турмыс тіршілігі баяндалады. Повесть кейіпкері Айманьы өзіндік тәжірибе мен адрми болмыс, рухани құндылықтары дріптеледі. Бул повесть сөзис жырларын бейнелейді. Автор бул повестьте Айманьы ішкі болмысын, жан дүниесине қатты мән берген. Айманьы төзімділігі, батырдылығы, ақырдылығы автор талық кейіптеген. Яғни Айманьы жалғыз өзі балаһы тәрбиелі, ештеңеге қаралай төтеп беруден оқса басталады. Қаншама қымдылықтарға төзімділік танытып, өмірлік тәжірибемің көп екені дәлелденеді. Мениң ойымыша әр ама өз балаһы үшін бәрине дайын балады. Айманьы өз кейіпке болмыс өткен небір қымдылықтардан өткені, оған төзімділіктен қаратаньы айтады. Әр кейіпкердиң өзінің құндылықтарын автор жасып мағынан жазған.

2) „Қаһар“ романындағы түс көру мотивтері және оның шығарма идеяһа пзпалы.

„Қаһар“ романындағы Кеңесары, Наурызбай батырларды ерлігімен басталады. Мәнде реліі отаршыдығына қарса күрес жүризді. Қазақтық, еліміздиң, жеріміздиң бірілін сақтап қалуға барша ат салықан батырларымыз. Кеңесары ханның патша үкіметіне қарса небір күресер, небір шайқастар өткізді. „Батыр ер үшін - түдәри, ел үшін өмір“ деген мақалалыққа қаншама батырларымызды осы шайқаста ел бірілін сақтау, халықты аман алып қалу үшін жаньы берді. Көптеген шайқастардан кейіс пен орады. Оңи романда көтерілген мәселе реліі патшалықтың отаршыдығына байланысты тұрындап өтп.

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2.

Азаттық алу үшін көп шайқастарға болды. Шығарма соңында Кеңесары батырдың ажал күшімен тамалдайды.

Яғни орыстардан, қырғыздардан қашып жүрінде тұр көреді сол түсі бойынша өлеу шығарады. Сол түрінде көркен өңіндегі болады. Қырғыздың шайқар батырлары Кеңесары батырдың басым кінді. Батыр көзін өзінде ел үшін шайқар беруге дайын екенін айтып қалдырады. Шығарма соңы осылай аяқталады.

3) Азаттық алуға арналған армандастар

Менің ойымша желтоқсан оқиғасы ең ауыр күндердің бірі болды. Мұрға қыпшақтай қара қалдырады. Қаншама адам желтоқсан оқиғасында қаза болды. Яғни көтеріліске қатысқан халық азаттық алуға, тәуеліз ел болуға ұмтылған. Бірақ әсерлері адамдарға жазылып, азаттады. Бұл күндер әлбір ұқыпты ұмтылу мүлкін емес. Желтоқсан оқиғасын көтерілу мақсаты реті үкіметі адамның сайлауына қарсы болды. Яғни қарақтан бір адам сайлау керек болды. Сол мәше бойынша олар оқиға тұрғында. Маллай орындар көтеріліске шықты. Сол күні қаза болған батырларымызды еске алып отырамыз. Қазіргі таңда тәуеліз мемлекет болып отырыпмызға қатты құжамалы. Қаншама батырларымыз арқасында олар тәуеліз мемлекетке жетіп отырмыз. Маллай біз тәуеліз еліміз деп мақтана оламыз. Ата-бабаларымыз батырларымыз алуға арманға жеттік. Бірақ мақсат тәуеліз, екімен ел болу еді. Біз олар батырларымызбен мақтана оламыз. Желтоқсан оқиғасы қазіргі әле-атааларымыздың еінде қалған ұмтылмайтай сәт болды.

Азаттық аңсаған аршандастар

Неитоусан оқиғасы - Еліміздегі ең ереуші оқиғалардың бірі. Оған қатысқан әрбір азамат, еркіндік пен азаттықты қашады. Еліміз үшін күресіп, жан таласты.

Отан үшін отқа түсе-күйшейсің, демеуші, өз отанының азаматы өз елі мен мері үшін, бойындағы рухы мен мүрегінің шынайы, "отаның" деп соққан назды патриот деп саяқайшы. Міне, біз осы қасиеттерді "неитоусан оқиғасына" қатысқан мастардан көре аламыз. Оның бірі Ербои Ыпатова. Неитоусан оқиғасына бекерне қатысқан мастарымыздың бірі. Ерекше көре түсіп, елі үшін манон берген шығармашысы.

Неитоусан оқиғасы Алматы қаласында, тауға мақон кенеттен басталып кеткен оқиға. Тауықтық ұйқысынан шошымталып отырған бұл оқиға, елімізде шәкілік өшпес тарих бошып қалмақ. Осы оқиғаға қатысқан барлық адамдар ауыр мазаһанды. Бірақ та, еліміздің азаттығы үшін күрескен әрбір азамат пен азаматша, біз яғни, болашақ ұрпақты сақасында қалады. Болашақ ұрпақ осы кісілер шықты отаны үшін манон беруге дайын болса, еліміздің мекендігі шәкі болады деген үміттеміз.

Неитоусан оқиғасына қатысты менің бірнеше ойым бар. Біріншіден, азаматтардың елі кінәсіз мапа шығы. Яғни осы оқиғаға қатысқан ең адам ауыр мазаһанды. Ол мерілерін қорғағаны үшін олар кінәсі болғаны ма? Шыта кеткендей бұл оқиға алу асты басталып кетті. Ол еліміз, қанқаш деген мастар еліміз қорғауға менеше кетті.

Сонда олардың маңызы не?

Сөйлеуден, көп адамдардың ішкі қалып қалған дүниелері. Яғни, сол кезде басып көп болмағандықтан адамдардың ішкі маң дүниесінде арламысып қалған айдайлар метіш болды. Ол, әрине айтуыңдар болды. Бірақ олар ауыр мазаға кесілді.

Қорытындылай келе, бұл оқушының сыртта мағандық оқушылар айтуымен, ішкі сандық терең бір ойға шошылды.

Мен оқ ата-бабаларыммен, елі мен ері үшін маң берген, оқушы үшін күрескен тарихыммен шау тана шым!

"Мен мастарға-генешім", деп ата-бабаларым айтуындай, олардың қалған ежелгі, тәрбиелік пен патриотизмді сақтап, шірә етуіміз қажет. Мен оқ тарихыммен, берішес қай сағ күшті ба тариарошозбен шау тана шым.

Азамттық ақпарат арналарда.

Немтоқсан ақпарат өте қызық әрі көп уақыт болды. Ол жерде қазақтар көп зардап шекті. Қуран-сүрті көп болды. Көптеген ақпарат мен неоршаларда азамат, түрмеге отырған қызылдар көрсетті. Ақын-неоршалар соның бәріне мәзір қызылдарда несіп шықандарда болды. Азаматпен мәжәлістан неоршаларда болды. Неоршалар не себепті кетті? Себебі олар Немтоқсан ақпарат баяндап өлеңге сайоп немесе газет беттері мен кітаптарға мақалалар жазып, оларға халықтар мен неоршалар несіп кетті үшін көп зардап шегіп қиналды.

Бір кезде аты мақалалар сайоп немесе бас бостандықтан айырып, отбасылар қоса қызылдарда көрді. Қазақтар шет елдерге асып кетті. Ресей еліне батысқа қарай Қытай, Түркия, Қырғызстан маңы да басқа елдерге көшіп өз өмірлерін салып қалғандарда болды. Қазір сол елдерден өз елдеріне қайтып оралғандарда бар. Бірақ оралмай әрі қарай сол мақалалар түркі өмірлерін әрімен қарай неоршаларда қалып қалды. Қазақ елі азаматтық ақпарат, мәжәліз, зайырлы мемлекет атандығандарын ұзақ күтті. Қазір маңыда ақын неоршалармен көшіп кеткен халықтарда ұрпақтар мәжәліз әрі зайырлы мемлекетте өсіп, өмір сүріп неоршалар отыр. Біз үшін, немесе ұрпақ үшін қанша тер төгіп бар маңыдан сайды. Бір қазақ неоршалар өмірлері мәжәліз болмаса өз атаң Қазақстан мемлекетіне қозмет етсең деген мақалалар күресті. „Мен неоршаларда семелін“ деген неоршалар сөздерден соң, өз еліне теріске қозмет етпей кетсең. Сонда біз үшін тер төгіп, азамат

Қатысушының шешімдерін толтыруға арналған өріс / Поле для заполнения решений участника Парақ / Страница № 2

түсіп, қиын өмірді бастама кешті. Бұл жазды ме үшін орын алды. Себебі біз Ресей құрамында болып, соларға бағынышты болдық. Ақыл-салық төлеп, маң аятам басына дейін соларға беріп отырды. Ол заманда бермеген адам қиындық көреді, тіресе кедейлер, ал байлар болса сол Майданнан айрылып, байлықтарынан айрылып қиындық көрді. Осы жайлы көп адам баяндап жат жазып, ақор түбінде Ресейден босап шығып, бар қиындықтар артық мақтады.

Базірі маңда біз, яғни жастар осы тарихи кезеңдерді оқып, біліп танырамыз. Әрине қазір көріп, қараған бақып, ақор танысамыз бір бақып. Оқып танысамыз қазақ елінің ақыл-жасаулары көп зардап шеккеніміз. Бірақ біз сол оқып танып жасамамыз сол нәрсені ұғынып жүрген қатары өте аз. Көбісі айтуға мүмкін бұны бізге керекі ме деп. Бірақ осы тарихта, біз үшін тер төгкен адамдарды, осы мәңгі сүздігімізге қалай жеткені туралы білгеніміз жеткі. Әр елден отандастарымыз қайтып, осы болған жазды туралы айтып, маңдайыңдар қанымамыз. Әр жерде әртүрлі адамдар келіп, осындай Қазақстан мемлекеті зиярлы әрі үлкен болашақ жеткенімізге қазақтар құрметті азаматтары, ақыл-жасаулары мен бақырлары бар. Азаматтық үшін күрескен қазақтар осы өте көп. Біз үшін, мәңгісіз ел үшін күрескендері, азаматтық үшін күрескендері үшін ершіп.